

Krzysztof Kubiak
Akademia Marynarki Wojennej

KONTROWERSJE WOKÓŁ ATOLU OKINOTORISHIMA JAKO PRZYKŁAD WSPÓŁCZESNEGO SPORU MORSKIEGO

STRESZCZENIE

Artykuł omawia jeden ze sporów morskich rozgrywających się obecnie na Pacyfiku. Jego przedmiotem jest pozostający pod jurysdykcją japońską atol Okinotorishima. Cechą szczególną sporu nie jest przy tym, jak ma to miejsce w większości przypadków, delimitacja obszarów morskich, ale status tworu geologicznego, który Japonia uważa za podstawę do wytyczenia swojej wyłącznej strefy ekonomicznej.

Słowa kluczowe:

Japonia, Chiny, morze, wyłączna strefa ekonomiczna, spór, atol, wyspa.

ATOL OKINOTORISHIMA

Atol Okinotorishima (w wolnym tłumaczeniu Wyspy Morskich Ptaków), zwany też w części publikacji Rafami Okinotori lub Wyspami Okinotori (pierwsza nazwa europejska brzmiała Parece Vela, co po hiszpańsku znaczy „wyglądające jak żagiel”), położony jest na Morzu Filipińskim, w odległości 1100 km na południowy wschód od Okinawy, 910 km na południowy zachód od Chichijima i 720 na południowy wschód od Iojima. Odległość atolu od Tokio wynosi 1740 km¹.

Nie ma pewności, czy atol znany był żeglarzom miejscowym przed przybyciem Europejczyków, w związku z czym wielce prawdopodobne jest, że jego rzeczywistym odkrywcą był dowodzący w 1543 roku hiszpańskim statkiem „San Juan de Letran”

---

¹ Y. Yoshikawa, *The US — Japan — China Mistrust Spiral and Okinotorishima*, ‘The Asia-Pacific Journal. Japan Focus’, <http://www.japanfocus.org/-Yukie-YOSHIKAWA/2541> [dostęp 15.01.2010].

Bernardo de la Torre lub w 1565 roku Miguel López de Legazpi. W 1789 roku kociwicę na atolu rzuciła brytyjska 32-działowa fregata „Iphigenia” dowodzona przez Wiliama Douglasa (stąd na mapach Admiralicji nosił on nazwę Douglas Reef)².

W dostępnych dokumentach nie ma dowodów na to, że Japończycy nawiedzali Rify Douglasa przez rok 1888. Dopiero w 1922, a następnie w 1925 roku Japończycy przeprowadzili tam prace hydrograficzne. Realizował je japoński krążownik pomocniczy „Manshu”³. W 1931 roku Japonia, upewniwszy się, iż żadne państwo nie zgłasza roszczeń do atolu, zadeklarowała rozciągnięcie nań swej suwerenności. Posłużono się zatem casusem „ziemi niczyjej” (*terra nullis*). Grupa wysepek otrzymała wówczas nazwę Okinotorishima. Administracyjnie włączono ją w skład prefektury tokijskiej (archipelagowy okręg Ogasawara)⁴.

W latach 1939–1941 Japończycy rozpoczęli wznoszenie na atolu latarni morskiej i stacji meteorologicznej, ale po wybuchu wojny na Pacyfiku prace wstrzymano. Po upadku Cesarstwa władzę nad Okinotorishima przejęli Amerykanie. Pod jurysdykcję japońską atol wrócił w 1968 roku⁵.

GENEZA SPORU

Na podstawie Konwencji o prawie morza (KoPM) z 1982 roku Japonia wyznaczyła w oparciu o atol Okinotorishima wyłączną strefę ekonomiczną (Economic Exclusion Zone — EEZ) o szerokości 200 mil morskich⁶. W ten sposób połączono wyłączne strefy ekonomiczne Wysp Daitō (znane też jako Wyspy Borodino, archipelag trzech wysepek o łącznej powierzchni 44,42 km²) i Iwo Jimy, „zamykając” część morza pełnego wewnątrz japońskiej EEZ.

² Tenże, *Okinotorishima: Just the Tip of the Iceberg*, ‘Harvard Asia Quarterly’, 2005, Vol. IX, No 4, <http://www.asiaquarterly.com/content/view/30/37/> [dostęp 18.01.2010].

³ „Manshu” (dawny rosyjski „Manchuria” lub „Mandschurei”) — zbudowany w 1901 r. w Stabilimento Tecnico w austro-węgierskim Trieście. Eksploatowany w barwach rosyjskiej Wschodnio-Chińskiej Kolei Żelaznej (*Kitaysko-Vostochnaya Zheleznaya Doroga*). 17 lutego 1904 r. zajęty przez Japończyków w Nagasaki. 14 lutego 1905 r. wcielony do służby jako krążownik pomocniczy. Następnie eksploatowany jako transportowiec i ponownie jako krążownik pomocniczy. Wycofany ze służby w 1933 r. Wyporność pełna 3 916 t., długość 106,5 m, szerokość 13,10 m, uzbrojenie: 2 armaty 76 mm, 2 armaty 47 mm.

⁴ Y. Yoshikawa, *Okinotorishima: Just...*, wyd. cyt.

⁵ Tamże.

⁶ Japonia przystąpiła do KoPM 7 lutego 1983 r., a ratyfikowała ją 20 czerwca 1996 r. wraz z nowojorskim porozumieniem w sprawie implementacji IX części konwencji oraz jednocześnie podpisała porozumienie w sprawie implementacji klauzul konwencji odnoszących się do ochrony i gospodarowania stadami (ławicami) gatunków daleko migrujących. Por.: L. Łukaszuk, *Współpraca i spory międzynarodowe na morzach*, Warszawa 2009, s. 207–208.

Już w momencie wyznaczania wyłącznej strefy ekonomicznej oba państwa chińskie (Chińska Republika Ludowa i Tajwan) zgłosiły zastrzeżenia, przedstawiając pogląd, że jest to postępowanie bezprawne, gdyż skały Okinotorishima nie są „wyspami” w rozumieniu konwencji, co jest warunkiem koniecznym uznania ich za podstawę wyznaczenia EEZ. W ten sposób pojawił się spór o charakter skrawków lądu znajdujących się w obrębie atolu. Jeżeli bowiem uznane one zostaną za „wyspy”, zgodnie z art. 121 pkt 2 KoPM Japonii przysługuje prawo wyznaczenia od nich EEZ („morze terytorialne, strefę przyległą, wyłączną strefę ekonomiczną i szelf kontynentalny wyspy określa się zgodnie z postanowieniami niniejszej Konwencji, mającymi zastosowanie do innych obszarów lądowych”)⁷. W przypadku uznania ich za „skały” sytuacja jest zasadniczo odmienna, gdyż pkt 3 wspomnianego artykułu stanowi, iż „skały, które nie nadają się do zamieszkania przez ludzi lub do samodzielnej działalności gospodarczej, nie mają ani wyłącznej strefy ekonomicznej, ani szelfu kontynentalnego”. W 1994 roku ChRL nie rozwijała jednak tego wątku w swoich działaniach politycznych⁸.

Rys. 1. Położenie atolu Okinotorishima

Źródło: *Protecting the Exclusive Economic Zone (EEZ)*,
http://www.ktr.mlit.go.jp/e_office/img/safety/pic4-2-2zoom.gif [dostęp 01.02.2010].

⁷ Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza sporządzona w Montego Bay 10 grudnia 1982 r., DzU z 20 maja 2002 r.

⁸ *A Reef or a Rock? Question Puts Japan in a Hard Place; To Claim Disputed Waters, Charity Tries to Find Use for Okinotori Shima*, 'Wall Street Journal', Feb. 16, 2005.

JAPOŃSKIE PRACE BUDOWLANE NA ATOLU

W latach 1987–1993 Japonia podjęła działania, które — w pośredni sposób — mogą zostać uznane za uprawdopodobniające opinie o bezzasadności uznania tworów skalnych we wnętrzu atolu za wyspy. Najpierw bowiem władze prefekturalne, a następnie centralne rozpoczęły tam zakrojone na stosunkowo dużą skalę prace budowlane. Wzniesiono stalowo-betonowe falochrony mające zapobiegać dalszej erozji znajdujących się ponad powierzchnią skrawków lądu. Mają one łączną długość 6,2 km (odcinek wschód — zachód 4,5 km i odcinek północ — południe 1,7 km). Następnie trzy wysepki pokryto warstwą betonu, tworząc struktury o średnicy 60 m. Czwarty obiekt to platforma na stalowych, wbitych w dno palach o średnicy 100 m, na której znajduje się lądowisko dla śmigłowca i trzypiętrowy budynek. Jest to siedziba uruchomionego w 1988 roku przez Japońskie Centrum Badań Naukowych i Technologicznych (Japan Marine Science and Technology Center) ośrodka badań oceanologicznych, który utrzymywany jest mimo częstych, rozległych szkód wywoływanych przez tajfuny. Według dostępnych szacunków roboty kosztowały około 600 mln dolarów, z czego 280 mln przypadło na pokrywające falochrony tytanowe siatki. Nie był to jednak koniec „umacniania się” Japończyków na atolu. W 2005 roku został on oficjalnie włączony w „sieć” pocztową Cesarstwa i otrzymał adres: 1 Wyspa Okinotori, okręg Ogasawara, prefektura Tokio. W marcu 2007 roku Japońska Straż Przybrzeżna (Japan Coast Guard, do 2007 roku Agencja Bezpieczeństwa Morskiego — Maritime Safety Agency) uruchomiła tam światło nawigacyjne i radiolokacyjną stawę odzewową. Plany japońskie przewidują ponadto wzniesienie na atolu przystani dla statków rybackich⁹.

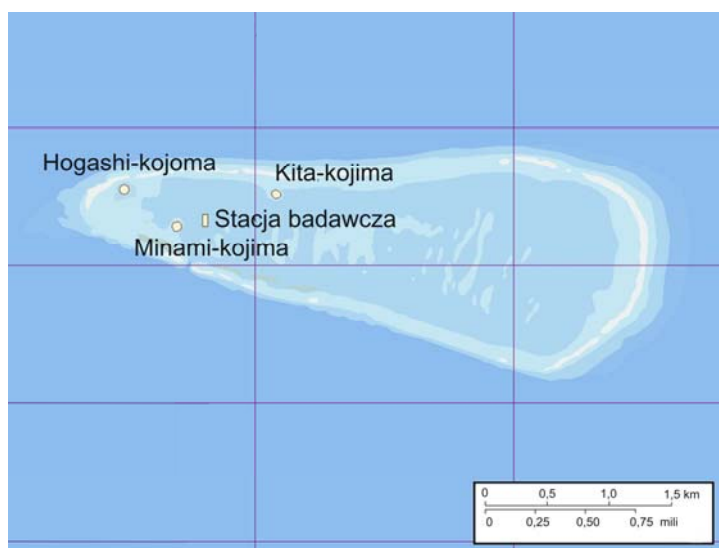
STANOWISKO CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ

Władze chińskie twierdzą, że w 1987 roku rafy znajdowały się już pod powierzchnią wody, a w następstwie podjętych działań po prostu je „nadbudowano” ponad poziom morza. Japonia zdecydowanie dementuje wszelkie informacje pozwalające kwestionować rolę Okinotorishima jako „podstawy” do wyznaczenia wyłącznej strefy ekonomicznej, twierdząc, iż nawet przed „wzmocnieniem struktury” przy wysokiej wodzie obszar o powierzchni 7,8 km² wyniesiony był co najmniej 7 cm ponad powierzchnię morza. Dane te odnosić się mają do wysepek: Higashi-kojoma

---

⁹ G. Lubin, *China Stunned as Japan Makes Shock Island Announcement in Key Economic Zone*, <http://www.businessinsider.com/chinese-angered-by-japan-island-grab-2010-1>, [dostęp 15.01.2010].

(Eastern Islet), Kita-kojima (Northern Islet) i Minami-kojima (Southern Islet). Na potwierdzenie przedstawia się zdjęcia sprzed rozpoczęcia prac w 1987 roku ukazujące dwa skalne wierzchołki sterczące z toni morskiej.

Rys. 2. Atol Okinotorishima

Źródło: *A Reef or a Rock? Question Puts Japan in a Hard Place; To Claim Disputed Waters, Charity Tries to Find Use for Okinotori Shima*, 'Wall Street Journal', Feb. 16, 2005.

Stanowisko Chińskiej Republiki Ludowej w odniesieniu do atolu Okinotorishima zawarte zostało w deklaracji z 22 kwietnia 2004 roku. Podczas oficjalnych rozmów z Japonią zainicjowanych w celu wypracowania kompromisu w odniesieniu do kwestii kluczowej, a mianowicie ustalenia czy Okinotorishima to „skały”, czy też „wyspy” w rozumieniu KoPM, przedstawiciel Pekinu stwierdził, że jego rząd uznaje je za „skały”¹⁰.

Chiny nie zgłaszają przy tym roszczeń do atolu, poprzestając na stwierdzeniu, że pretensje japońskie do wytyczonej od niego wyłącznej strefy ekonomicznej (akweny o powierzchni około 400 000 km², a więc o 88 000 km² większe od Polski i o 58 000 km² większe od Polski łącznie z wyłączną strefą ekonomiczną na Bałtyku) są bezpodstawne. Podkreślić przy tym należy, że jednym z elementów chińskiej „strategii negocjacyjnej” było — i nadal jest — kierowanie w rejon atolu cywilnych i wojskowych jednostek hydrograficznych, co nieodmiennie wywołuje protesty japońskie.

¹⁰ Y. Yoshigava, *The US — Japan...*, wyd. cyt.

Stanowisko Chin wynika z dążenia tego państwa do zapewnienia sobie dostępu do łowisk i ewentualnych złóż kopalin zalegających pod dnem morskim wokół Okinotorishimy, ale analitycy podkreślają, że najważniejszym czynnikiem mogą być kwestie wojskowe. Wody okalające atol mają istotne znaczenie — przebiegają tam mianowicie najkrótsze morskie linie komunikacyjne łączące Tajwan (Republikę Chin) z wyspą Guam, będącą już obecnie ważną bazą amerykańską, której znaczenie skokowo wzroście po przebazowaniu tam, z japońskiej Okinawy, większości sił amerykańskiego III Ekspedycyjnego Zgrupowania Piechoty Morskiej (III Marine Expeditionary Force). Ma to nastąpić do 2014 roku. Status prawny akwenów otaczających Okinotorashima na pierwszy rzut oka ma z tym aspektem sprawy niewiele wspólnego. Jednakże KoPM w art. 56 pkt. 1/b/ii stanowi, iż: „w wyłącznej strefie ekonomicznej Państwu nadbrzeżnemu przysługuje jurysdykcja przewidziana w odpowiednich postanowieniach Konwencji odnośnie badań naukowych morza”. To jest zaś konieczne na przykład dla sporządzenia map batymetrycznych i pionowych rozkładów gęstości oraz temperatury wody mających kluczowe znaczenie dla skutecznego użycia okrętów podwodnych.

W kwietniu 2007 roku, w trakcie rozmów prowadzonych na średnim szczeblu, przedstawiciel ChRL ponownie wyraził opinię, że jego kraj uważa Okinotorishima za „skały” i stanowczo odrzuca japońskie pretensje do wyznaczonej w oparciu o nie wyłącznej strefy ekonomicznej.

Podkreślić trzeba, że w finansowaniu japońskich projektów na atolu uczestniczą nie tylko władze. Ponieważ ze względu na stosunki z Chinami zbyt silne zaangażowanie czynników oficjalnych w sprawę nie jest z punktu widzenia Japonii pożądane, część projektów wzięła na siebie, prezentując postawy silnie nacjonalistyczne, Fundacja Nippon (The Nippon Foundation), założona w 1962 roku (pod inną nazwą) przez milionera Ryoichi Sasakawa (zm. 1985 r.). Organizacja ta finansuje rozmaite projekty badawcze, ale również propagandowe „wyprawy” na atol dziennikarzy prasy centralnej i regionalnej. Władze fundacji rozważają też podjęcie działań ukierunkowanych na „zbudowanie gospodarczej samowystarczalności wysp”. Wśród rozmaitych idei pojawił się nawet pomysł „przyśpieszenia” wzrostu wyspy poprzez nasadzenie specjalnie wybranych organizmów morskich¹¹. Inicjatywy te są nader ciepło postrzegane zarówno przez władze prefektury Tokio, jak i Ministerstwo Rolnictwa, Infrastruktury i Transportu, które bezpośrednio zarządzają atolem. Z kolei Chiny traktują działania fundacji jako czynnik zaostřejający sytuację i utrudniający osiągnięcie kompromisu.

---

¹¹ M. Sheridan, *Japan grows coral to keep China out*, ‘The Sunday Times’, June 24, 2007.

PRÓBA OCENY

Wśród prawników nie ma zgodności co do charakteru atolu Okinotorishima. Część z nich twierdzi, że są to „skały” i jako takie nie mogą być podstawą do wytyczenia wyłącznej strefy ekonomicznej. Zwolennicy tego poglądu, dla poparcia swych tez, odwołują się do przypadku brytyjskich rozszczeń opartych o Rockall, które ostatecznie zostały przez Wielką Brytanię zarzucone.

Rockall to struktura geologiczna pochodzenia wulkanicznego znajdująca się na Północnym Atlantyku o powierzchni 784,3 m², średnicy około 31 m i maksymalnej wysokości 21,4 m. W kwestii przynależności państwowej skały wypowiadały się Wielka Brytania i Irlandia, a w sprawie jej statusu Dania (z racji sprawowania suwerenności nad Wyspami Owczymi) oraz Islandia. 7 listopada 1988 roku Wielka Brytania i Irlandia zawarły ostatecznie porozumienia o delimitacji stref wyłączności ekonomicznej, uznając Rockall za skałę, a kwestię wyznaczenia od niej wyłącznej strefy ekonomicznej za bezprzedmiotową¹². Skała pozostała po brytyjskiej stronie linii delimitacyjnej, co stanowiło potwierdzenie stanu faktycznego — Korona anektowała bowiem Rockall w 1972 roku na mocy specjalnej ustawy parlamentarnej¹³ (skała administracyjnie wchodzi w skład okręgu Harris w szkockim hrabstwie Invernes). Rozwiązanie to zadowoliło Danię i Islandię, które nie zgłaszały do Rockall rozszczeń terytorialnych, uznając jedynie, że nie dysponuje ona własną wyłączną strefą ekonomiczną.

W nawiązaniu do kontrowersji związanych z atolem Okinotorishima podkreśla się, że podobnie jak Rockall nie był on nigdy zamieszkały w sposób ciągły, a japońska obecność sprowadza się do utrzymywania tam placówki naukowo-badawczej. Podkreśla się, że w istocie atol nigdy nie był w sposób stały zamieszkały, gdyż nie jest on w stanie zapewnić przetrwania najmniejszej nawet ludzkiej społeczności. Mniej częstym, a występującym głównie w literaturze japońskiej, jest również pogląd, że pretensje do wyznaczenia wyłącznej strefy ekonomicznej są zasadne, gdyż oparte w istocie o „wyspy”.

---

¹² Pełny tekst: *Ireland and United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland agreement concerning the delimitation of areas of the continental shelf between the two countries (with schedules and maps)*, signed at Dublin on 7 November 1988, http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/25/33/00049601.pdf [dostęp 10.01.2010].

¹³ *An Act to make provision for the incorporation of that part of Her Majesty's Dominions known as the Island of Rockall into that part of the United Kingdom known as Scotland, and for purposes connected therewith.*

Oceniając kontrowersje wokół atolu Okinotorishima z szerszej perspektywy, stwierdzić można, że jego zasadnicze znaczenie sprowadza się do pytania, czy społeczność międzynarodowa zaakceptuje, czy też nie rozszerzanie przez państwa swej jurysdykcji na morze pełne przy zastosowaniu argumentów stanowiących ewidentną nadinterpretację obowiązującego prawa międzynarodowego. Nie ma bowiem wątpliwości co do tego, iż roszczenia japońskie oparte są na bardzo słabych przesłankach. Jednostronne uznanie za „wyspy” formacji geologicznych, których trwanie nad powierzchnią morza wymagało pokrycia ich warstwą betonu, jest bardziej przykładem kreowania faktów niż wykorzystaniem zapisów prawa międzynarodowego dla wsparcia zasadnych pretensji państwa, podobnie jak eksperymenty z obsadzaniem skał różnymi organizmami morskimi.

Innym ciekawym aspektem prowadzonej dysputy międzynarodowej jest fakt uaktywnienia — w przedmiotowej sprawie — dyplomacji chińskiej dopiero wówczas, gdy wynikało to z doraźnej potrzeby wojskowej. Nie ma wiele przesady w stwierdzeniu, iż ważnym, a może nawet najważniejszym czynnikiem sprawczym działań ChRL była konieczność zabezpieczenia pod względem nawigacyjno-hydrograficznym działań własnych okrętów podwodnych w rejonie jednej z potencjalnie najważniejszych komunikacji morskich w regionie (Guam — Tajwan). Realizacja tego celu wymaga z kolei nieskrępowanego dostępu jednostek hydrograficznych (wojskowych i cywilnych) do obszaru uznawanego przez Japonię za część wyłącznej strefy ekonomicznej tego państwa. Sytuacja powyższa doprowadziła więc finalnie do zakwestionowania statusu struktur geologicznych znajdujących się w obrębie atolu Okinotorishima, a tym samym podważenia zasadności japońskich pretensji do wyznaczenia EEZ. Podkreślenia wymaga, iż Chińska Republika Ludowa nie kwestionuje suwerenności Japonii nad atolem, ale zasadność potraktowania go za podstawę wytyczenia wyłącznej strefy ekonomicznej.

Obecnie kontrowersje wokół atolu mają charakter konfliktu „zamrożonego”. Po stosunkowo częstych przypadkach manewrowania w jego rejonie chińskich jednostek hydrograficznych zaobserwować można znaczny spadek napięcia. Nie oznacza to jednak, że stanowiska stron uległy zbliżeniu. Sądzić raczej można, iż ze strony chińskiej górą nad doraźnymi korzyściami wziął pragmatyzm — w 2009 roku ChRL stała się pierwszym partnerem handlowym Japonii (wyprzedzając Stany Zjednoczone). W takiej sytuacji Pekin zapewne uznał, że marginalny — w skali całości relacji bilateralnych — problem nie jest wart zaogniania stosunków. Nie oznacza to jednak, że sporny problem został ostatecznie rozwiązany.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *A Reef or a Rock? Question Puts Japan In a Hard Place; To Claim Disputed Waters, Charity Tries to Find Use For Okinotori Shima*, 'Wall Street Journal', Feb. 16, 2005.
- [2] *Ireland and United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland agreement concerning the delimitation of areas of the continental shelf between the two countries (with schedules and maps)*, signed at Dublin on 7 November 1988.
- [3] Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza sporządzona w Montego Bay 10 grudnia 1982 r., DzU z 20 maja 2002 r.
- [4] Sheridan M., *Japan grows coral to keep China out*, 'The Sunday Times', June 24, 2007.

Źródła elektroniczne

- [1] Lubin G., *China Stunned as Japan Makes Shock Island Announcement in Key Economic Zone*, <http://www.businessinsider.com/chinese-angered-by-japan-island-grab-2010-1>, 15.01.2010.
- [2] *Okino-tori-shima JA or When is a Reef an Island?*, http://farm1.static.flickr.com/60/199426584_0216252db1.jpg, 22.01.2010.
- [3] Yoshikawa Y., *The US — Japa — China Mistrust Spiral and Okinotorishima*, 'The Asia-Pacific Journal. Japan Focus', <http://www.japanfocus.org/-Yukie-YOSHIKAWA/2541>, 15.01.2010.
- [4] Yoshikawa Y., *Okinotorishima: Just the Tip of the Iceberg*, 'Harward Asia Quarterly', 2005, Vol. IX, No 4, <http://www.asiaquarterly.com/content/view/30/37/>, 18.01.2010.

CONTROVERSIES OVER OKINOTORISHIMA ATOLL AS EXAMPLE OF CONTEMPORARY MARITIME DISPUTE

ABSTRACT

The article presents one of the maritime disputes, which currently take place in the Pacific Ocean. The subject of the controversy is Okinotorishima Atoll, which is under the control of Japan. The significant feature of the dispute is the fact that the international problem is not caused by the

delimitation of the maritime areas, as it is mostly the case, but by the definition of the rocky formation, which Japan considers to be the base for delineating its Economic Exclusion Zone.

Keywords:

Japan, China, sea, Economic Exclusion Zone, dispute, atoll, island.

Recenzent kmdr dr hab. Tomasz Szubrycht, prof. AMW